

Předmluva

Ledečsko i Světelsko byl kraj dlouho hospodářsky chudý, ale přesto bohatý na přírodní krásy. Je to kraj, který dokáže okouzlit nádhernými loukami, hlubokými lesy i romantickými skalami. Mezi nimi divoce proudí nebo tiše šumí řeka Sázava.

K čemu je ale všechna krása přírody, když kraj neuživí své obyvatele? Nouzi poznala zvláště starší generace, která těžce pracovala na kamenitých políčkách. Příležitostí k zaměstnání a výdělku byl velký nedostatek – jen trochu domácího průmyslu, špatně placené práce v lomech a lesích a několik malých továrniček, spíše větších řemeslných dílen, v Ledči nad Sázavou (výroba obuvi) a ve Světlé nad Sázavou (sklářství a kamenictví).

Není proto divu, že v těchto podmínkách vznikalo mnoho lidových pověstí a pohádek, v nichž dobro vítězilo nad zlem a dobré skutky byly odměněny.

Pohádky a pověsti má každý kraj, ale chudé kraje jich měly vždy nejvíce. Byly zachovávány ústním podáním a dnes jsou živé už jen ve vzpomínkách nejstarších pamětníků. Mladá generace je zapomíná, protože moderní doba přinesla zlepšení životní úrovně.

I když dnes už v existenci vodníků, divoženek, ohnivých mužů a kouzelných dědečků málokdo věří, byla by jistě nesmírná škoda, kdyby pohádkové příběhy zanikly úplně. Předkládáme vám proto výběr ze sbírky pověstí, které autor během dlouholeté sběratelské činnosti nashromáždil a zapsal. Doufáme, že se vám pověsti z Ledečska a Světelska budou líbit.

Vzhledem k otcově (dědečkově) památce jsme se podíleli pouze na drobných úpravách textu, který odpovídal době, ve které byly pověsti napsány.

S úctou k otci (dědečkovi)

Eva a Jan Marekovi

Mnislav a Běla

Dnes už se ani ti nejstarší ledečští občané nepamatují na starý dřevěný most přes Sázavu, který byl zbourán koncem devatenáctého století. Ústil do náměstí v místech, kde je dnes Mlýnská ulice.

Malý kousek odtud stojí dům č. p. 139, kterému se dosud říká Panský dům. Název pochází ještě z dávných dob, kdy drobné okolní šlechtě už nestačilo nepohodlné bydlení na tvrzích a nechala si ve městě stavět pěkné zděné domy.

V Panském domě žila kdysi dívka jménem Běla. Už v mládí ztratila rodiče a byla ve městě na vychování u otcových přátel. Byla krásná a úsměvem dovedla každého očarovat. Není divu, že o nápadníky neměla nouzi.

Jenže Běle se mezi všemi zalíbil jen jediný – mladý, ale chudý zeman Mnislav z tvrze vzdálené odtud mnoho mil. Brzy mezi oběma vzplanula láska tak vroucí, jakou si jen lze představit.

Po krátké době požádal Mnislav Bělu o ruku. Vyslyšela jeho prosbu, a protože i pěstouni souhlasili, zdálo se, že mladí milenci budou šťastni.

Avšak neštěstí nechodí po horách, nýbrž po lidech. Do dne zasnub chybělo už jen málo dní, když posel přinesl Mnislavovi zlou zprávu, že se jeho otec těžce roznemohl a povolal ho ke svému smrtelnému lůžku.

Nezbývalo než sňatek o několik dnů odložit.

Jak nerad se tentokrát loučil Mnislav se svou milou! Než odjel, přísahali si ještě věrnost na věčné časy a pak svěřil Bělu do ochrany svého přítele, zemana Lomelína z Koutů.

Sotva však Mnislav odjel, začal Lomelín kout pikle. I jemu se Běla velmi líbila a považoval proto dobu za příhodnou, aby se o ni začal ucházet. Věrným pomocníkem mu byl jeho sluha Vrátek, který podplatil i Bělinu služebnou Hátu.

Zatím měl Mnislav mnoho starostí na rodné tvrzi, neboť krátce po jeho příjezdu otec nemoci podlehl. Bylo nutné ledacos zařídit, než se mohl vrátit do města nebo alespoň poslat list.

Byl si svou milou tak jistý, že ani na okamžik nezapochyboval o její věrnosti, kterou si před rozloučením slíbili.

Čas byl však zatím nakloněn Lomelínovi. Když od Mnislava nepřicházel dlouho žádný list, začali Hát a Lomelín namlouvat Běle, že na ni Mnislav zapomněl a že se pro ni jistě už nevrátí.

Háta také stále vychvalovala Lomelína, mluvila o jeho bohatství a štědrosti a nikdy neopomněla zmínit, jak krásně by prý se s ním Běla měla, kdežto jako žena Mnislava by zůstala jen chudou zemankou.

Kterápak žena by neměla ráda hezký oděv, šperky a pohodlí? I když Běla Mnislava opravdu milovala a byla mu věrná, přece jen se jí začala po čase vrývat do srdce Hátina slova a stále častěji se přistihovala, že myslí na Lomelína. Mnislavova tvář, tvář člověka, kterého kdysi milovala ze všech lidí na světě nejvíce, se před ní začala rozplývat.

Proč jí Mnislav nepíše?

„Zapomněl na tebe,“ slyší proradný hlas.

Běla se brání zlému dohadu, ale nedokáže to.

„Chce se tě zbavit, jiné oči mu učarovaly,“ slyší stejný hlas.

A zatím klusal na tvrzi kůň s jezdcem nesoucím Mnislavův vzkaz – ujištění horoucí lásky. Nedostala jej však do rukou Běla, nýbrž rytíř Lomelín. Proradný přítel vzkaz roztrhal, ani slovem se před Bělou o listu nezmínil.

Odešel za dívkou, jejíž oči byly chmurné jako jindy, jejíž tvář prozrazovala tajenou úzkost o milence, který nepřichází. Falešnými slovy předstíral soucit a nakonec jí nabídl i své srdce. Líčil jí život plný třípytu a nádhery, ujišťoval ji věčnou láskou.

Co si měla ubohá dívka počít, když všichni kolem ní Lomelína chválili, obdivovali jeho bohatství, pomlouvali Mnislava a prohlašovali, že každá žena by musela Běle takového manžela, jako je Lomelín, závidět.

Porušila tedy slib věrnosti, který dala Mnislavovi, a slíbila, že se stane Lomelínovou ženou.

Ani jí nebylo divné, že Lomelín se sňatkem tolik pospíchá. Utvrzovalo ji to v domněnku, že ji opravdu tolik miluje. Svolovala také, aby byli oddáni zcela tiše, ba skoro tajně, v kostelíčku v Bojišti. Také svatební hostinu si přál Lomelín uspořádat na koutecké tvrzi jen pro nejbližší přátele.

Konečně nadešel den svatby. Kočáry vyjely z města, ale hned za městem, v kopci, kde se říká na Malém vrchu, se zlámalo u kočáru kolo a vůz se převrhl. Naštěstí vše dobře dopadlo a nikdo se kromě odřenin neporanil. Proto nehoda svatebčanům na veselosti neubrala.

Jen Běle do smíchu nebylo. Viděla v nehodě zvláštní znamení osudu a výstrahu pro sebe, že porušuje dané slovo. Už byla skoro rozhodnutá, že se raději za Lomelína neprovdá a vrátí se domů. Do

kočáru nechtěla vstoupit a teprve po delším přemlouvání se dala pohnout k tomu, aby pokračovala v cestě do kostela.

Ve chvíli, kdy v bojištském kostelíku farář snoubence oddával, se k Ledči řítíl jezdec na koni rychlém jako blesk.

V domě Běliných pěstounů ho však čekalo strašné překvapení! Od čeledi se tam dozvěděl, že jeho milá právě slaví svatbu s Lomelínem. Nechtěl věřit svému sluchu, avšak nedalo se už nic změnit.

Mnislav, šílený bolem, skočil na svého koně a uháněl ke kostelíku v Bojišti, aby sňatku v poslední chvíli zabránil.

Ale vše bylo marné! Přijel pozdě. Svatebčané už byli na hostině v koutecké tvrzi. Mnislav byl odhodlán pomstít se proradnému příteli, a tak pokračoval v cestě k sokovu obydlí.

Už v bráně zaslechl radostné hlasy svatebního veselí. Nepozorovaně vešel do tvrze a najednou se, nikým nečekán, objevil v hodovní síni.

Svatební hosté zmlkli, muzikanti přestali hrát. Mnislav bez jediného slova prošel mezi přítomnými až k Běle, odstrčil od ní Lomelína a sám se posadil vedle ní. Všichni byli tak překvapení, že se nikdo nepokusil mu v tom zabránit.

Pak Mnislav uchopil číši a oslovil Bělu: „Připij si se mnou! Na svou čest a věrnost, kterou dovedeš tak dobře zachovávat.“

Běla nevydržela jeho pohled a omdlela. Zatím přispěchal do hodovní síně Vrátek s mečem a napadl Mnislava. Avšak zrazený milenec ho v obraně zabil a probodl i Lomelína, který svému sluhovi přispěchal na pomoc.

Po vykonané pomstě se Mnislav dal hradní čeledí dobrovolně svázat. Byl odveden do města a hrdelním soudem odsouzen k smrti.

Když Bělu vzkřísili, vrátila se do domu svých pěstounů. Nespala, nejedla a stále jen plakala. Naríkala, že bez Mnislava nemůže žít a že jediným jejím přáním je zemřít s Mnislavem, kterému tolik ublížila, a ve společném hrobě s ním nalézt klid.

Když nadešel den popravy, zavřeli Bělu v její komnatě, aby snad nezpůsobila nějakou výtržnost. Z oken pokoje však viděla, jak od městského vězení vyšel popravčí průvod. Mnislav kráčel smutně, ale statečně, oči měl k zemi sklopené. Když přicházel k Panskému domu, zvedl pohled k oknům, protože i on toužil naposled spatřit svou milovanou Bělu.

Běla, pološílená zoufalstvím, zatím v pokoji marně bušila pěstmi do dveří a volala, aby jí otevřeli a pustili ji za Mnislavem. Ještě naposled chtěla se svým miláčkem promluvit a všechno mu vysvětlit. Jenže vše bylo marné, dveře nepovolily a nikdo neotvíral.

Rozběhla se tedy k oknu, otevřela je a bez váhání se vrhla dolů na náměstí, právě když průvod už zahýbal na most. Běla dopadla tak nešťastně, že si zlomila vaz a zůstala ležet na zemi mrtvá.

Mnislav, který všechno viděl a přesvědčil se tak o dívčině lásce, jí odpustil.

Před popravou si vyžádal, aby byl pohřben společně s ní.

Prání obou milenců bylo splněno, a tak spí svůj věčný sen ve společném hrobě na bývalém městském popravišti U Stínadel.

Autorská poznámka:

Nevíme přesně, v jaké době samotný příběh vznikl, ale můžeme se domnívat, že už v 16. století (hrdelní právo získalo město Ledec n. S. v roce 1562 za vlády Ferdinanda I. Habsburského na českém trůnu a na ledečském panství v té době vládli Markéta Ledecká z Říčan a Zdeněk Meziříčský z Lomnice). Příběh Mnislava a Běly, příběh dvou milenců, nešťastné lásky a přítelovy zrady, byl dlouho zachováván jen ústně. Pověst dala vzniknout jarmareční písni, jejíž lidový autor není znám. Jeden z prvních výtisků této písně, psaný švabachem, se nachází v ledečském muzeu.

O ledečských vodnících

„Dnes už se na vodníky pomalu zapomíná a už na ně lidi ani nevěří,“ říkával vždýcky děda Löffler z Ledče. „To je tak. Dnes už jich žije opravdu méně. Inu, dřív bylo v našich vodách víc života! Dřív bylo všude plno raků a boleně, to byly kusy! Vodníci asi vyhynuli právě tak jako raci. To víte, že bych to neříkal, ale vždyť jsem vodníka sám viděl!“

To jsem byl ještě malý kluk. Snad mi bylo deset nebo jedenáct let. Ale pamatuji se na to moc dobře. Šel jsem tenkrát jednou v neděli večer s maminkou za tatínkem na Koželužnu (tehdy to byl hostinec, dnes je to hotel stejného jména pod železniční zastávkou v Horní Ledči). Když jsme byli právě na můstku přes Pivovarský potok (ústí ve městě do Sázavy), uviděl jsem najednou, jak jde ke Stupákům (dům proti dnešnímu hotelu Sázava) od řeky po hladině potoka malý mužíček, ani ne metr vysoký. Ukázal jsem ho mamince a ptal jsem se, jak je možné, že jde po hladině. Maminka se tehdy moc lekla, chytila mě do náručí a utíkala se mnou honem domů.

Tak vidíte, že vodníci skutečně byli, nic jiného to přece nemohlo být.“

A děda Löffler dál sedí na lavičce v parčíku na náměstí, potukává hůlčičkou do písku a za chvíli bude ve svém vyprávění pokračovat.

Doslov

Napsat doslov o autorovi knížky není tak docela jednoduchá věc. Většinou se tohoto úkolu ujme někdo z přátel či známých, ale protože autor pohádek opustil tento svět před více než dvaceti lety, jeho vrstevníků už bohužel mnoho není, a tak tento úkol připadl mně, jeho dceři.

Můj otec RNDr. PhDr. Eduard Doubek se narodil roku 1922 v Ledči nad Sázavou, kde strávil i svá školní léta. Gymnázium navštěvoval v Havlíčkově Brodě, protože v Ledči v té době žádná střední škola nebyla. Pokračování studia ale přerušila válka a následovalo tzv. „totální pracovní nasazení“ ve Vídni, kam byl s mnoha svými vrstevníky povinně poslán. V té době už vlastně začíná psát, ještě ne pohádky ani cestopisy či něco z historie, ale deník věnovaný rodičům, ve kterém zaznamenává své pocity a dojmy, vzhledem k okolnostem převážně velmi smutné. Přesto však jde o poutavé a zajímavé čtení, které je uloženo jako rukopisná rodinná památka a nebylo dosud publikováno.

Po válce dokončuje studia na Univerzitě Karlově a nastupuje jako středoškolský profesor nejprve krátce v Chotěboři a pak na nově vzniklé Gymnázium v Ledči nad Sázavou, kde vyučuje zeměpis a dějepis, později i němčinu a tělocvik. Zároveň se zapojuje do práce s mládeží i mimo školu – vede dramatický kroužek (přes 30 let), sportovní aktivity, především turistický oddíl mládeže (rovněž přes 30 let). Řadu let také spolu se svým otcem, později i sám, píše městskou kroniku. Současně pracuje i jako okresní památkář, píše krátké články o historii a sportu do novin a časopisů. První větší práce o historii rodného města „Z historie města Ledče nad Sázavou“ mu vychází v roce 1957.

Na konci 50. let začíná sbírat i pohádky, respektive náměty k nim. Nejprve obchází a objíždí blízké i širší okolí a zaznamenává vyprávění nejstarších babiček a dědečků, později přichází na náměty spíše už náhodně. První vydání pověstí z Ledečska vychází v roce 1960 pod názvem „Na Sázavě“. Druhé, rozšířené vydání bylo publikováno pod stejným názvem až v roce 1971. V té době už má ale za sebou i další práce – např. turistické průvodce: „Horní Posázaví“ (1959), „Posázaví“ (1964). Na začátku 60. let, po návštěvě strýce v USA, píše cestopis, který ale jako celek neměl možnost vydat – jen pár článků vyšlo v časopisech. Dále píše odbornou publikaci „Kovofiniš a Ledečsko“ (1970) – o vývoji průmyslu na Ledečsku, respektive pojednání o tehdejším nejdůležitějším podniku v Ledči, který se zabýval výrobou zařízení pro povrchové úpravy kovů (knížka čerpala z jeho doktorské práce).

Od začátku 70. let zpracovává historii okolních měst v knížkách: „Zahrádka – městečko na Želivce“ (1973), „Dolní Kralovice“ (1975), „Světlá nad Sázavou v zrcadle dějin“ (1992). V roce 1991 mu vychází útlá knížka „Z deníku stíhače“, ve které sepsal osudy našeho letce pplk. Bohumíra Fírta, který byl nasazen v britském královském letectvu proti fašistickému Německu.

Životní osudy mého otce také nebyly jednoduché. Po mnoha letech práce ve školství musel z politických důvodů v době tzv. normalizace školství opustit a působil řadu let jako překladatel v podniku Kovofiniš v Ledči nad Sázavou. Po roce 1989 byl rehabilitován a posledních pár let pracoval opět jako středoškolský učitel, pak i jako ředitel Gymnázia v Ledči nad Sázavou.

Přestože procestoval větší část Evropy, na svou zemi nedal dopustit. Leděčko měl velmi rád a znal jej jako malokdo. Obsáhlejší knížku o historii svého rodného města už ale nestačil dokončit († 1994). Stejně tak nové pohádky psal „do šuplíku“ i v dobách, kdy mu nepřály okolnosti a kdy nemohl vydávat další knížky.

Výbor z celého souboru již dříve publikovaných pohádek a samozřejmě i některé dosud nevydané vám, milí čtenáři, přináší nakladatelství Triton. Myslím, že můj otec by měl z knížky radost, stejně jako já. Doufám, že i vás potěšíla.

Ing. Eva Maredová

